

بررسی تطبیقی نظریه انتظار در اندیشه حضرت خامنه‌ای با نظریه جهانی شدن

مریم محمدی^۱

چکیده

یکی از نعمت‌های بزرگ خداوند در نهاد انسان، کمال‌طلبی او است، به گونه‌ای که همه فعالیت‌های خود را در سمت آن، سوق می‌دهد. برخی راه‌های کمال بر انسان و جامعه در انتظار فرج است. امید به دستیابی وضع بهتر، مؤلفه‌ای اساسی است که انسان را از رکود و خمودگی برحذر داشته، او را به تلاش در راه رسیدن به وضع مطلوب وامی‌دارد. در این صورت، اگر به دلایلی به وضع مطلوب هم نرسید، به دلیل اهتمام و سعی او، خداوند سبحانه و تعالی پاداش کسانی را آن مرحله را درک می‌کنند به او خواهد داد.

باید سعی شود حقیقت معنای انتظار را درک کرد و این حالت را در خود و دیگران ایجاد کرد تا بستری برای ظهور آماده شود. برای فراگیر شدن مسئله انتظار و آموختن و جلوه دادن عظمت آن به دیگران، راه‌های گوناگونی وجود دارد که با استفاده از آن‌ها، می‌توان حالت انتظار را در جامعه ایجاد کرد.

غیبت و انتظار فرج از آموزه‌های مذهب شیعه است، اگر در عصر غیبت برکت حضور امام نیست، باید در تکاپوی بازگشت امام بود حال این سوال مهم همواره در این دوران مطرح بوده که آیا انتظار یعنی نشستن و گریه کردن به تنهایی؟ خیر انتظار به تنهایی کفایت نمی‌کند و این بستر جز با انتظار حاصل نمی‌شود. لذا انتظار و جامعه منتظر را بررسی کرده تا امید آن رود گامی در جهت ظهور برداشته شده باشد. این پژوهش بر مبنای توصیف و تحلیل مسندات قرآنی و روایی نگاشته شده است.

کلیدواژه: انتظار، مهدویت، فلسفه، ظهور، فرج، امیدواری

^۱ - حوزه علمیه معصومیه (سلام الله علیها)، شیراز، طلبه سال پنجم.

مقدمه:

انتظار در مکتب اسلام، تنها یک رویکرد عاطفی نیست؛ بلکه رویکردهای معرفتی، اجتماعی، اخلاقی و فردی را نیز شامل می‌شود. از این روی می‌توان، انتظار را همچون منشوری دانست که دارای تجلیات گوناگونی است. در رویکرد معرفتی به مسئله انتظار، می‌توان آثار تربیتی و روان‌شناختی این پدیده را با نگاهی جدید، مورد بررسی قرار داد.

در نوشتار حاضر، به عناوینی مانند فلسفه انتظار، ازجمله تقویت روحیه امید، انتظار فرج و ارزشمندی انسان و... وبایسته‌های انتظار ازجمله آگاهی در انتظار، امیدواری و... پرداخته شده است، که به صورت کتابخانه‌ای به آن پرداخته شد. یادکرد این نکته لازم است که این نوشتار تنها پیش‌درآمدی بر این مبحث است و امیدواریم که در آینده بتوانیم به صورتی گسترده‌تر و عمیق‌تر و فراتر از یک مقاله بدان بپردازیم.

۱_ مفهوم شناسی

انتظار

الف_ انتظار در لغت: واژه انتظار از ریشه (نظر) گرفته شده به معنای تأمل یک چیز و چشم داشتن به آن است. و اینکه گفته می‌شود: نظرت، یعنی انتظرت، مثل این است که به وقتی می‌نگرد که آن چیز در آن می‌آید در بررسی‌های لغوی به واژه‌هایی بر می‌خوریم که به انتظار معنا شده است. اگر چه در نگاه با دقت پاره‌ای از تفاوت‌ها بین آن‌ها وجود دارد خلاصه آن که انتظار: عبارت است از انتخاب نگاه یا همان چشم داشتن (معین، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۱۲۶).

در لغت به معنای درنگ در امور، نگهبانی، چشم به راه بودن و نوعی امید داشتن به آینده است (مصطفوی، ۱۳۶۸، ج ۱۲، ص ۱۶۶)؛ به معنای چشم به راه بودن و نگران بودن است (زبیدی، ۱۴۱۴، ج ۷، ص ۵۳۹)؛ انتظار فرج یعنی چشم به راه بودن، همراه با امید و بسترسازی برای پیروزی نهایی حق بر باطل (صدر، ۱۴۰۲، ج ۱، ص ۲۹۱) گسترش جهانی صلح، عدالت و ایمان اسلامی و استقرار دولت حق در سراسر گیتی به دست مهدی موعود علیه السلام می‌باشد و از نظر روان‌شناسی، کیفیتی روحی است که سبب پیدایش حالت آمادگی است برای آنچه انتظار می‌رود و نقطه مقابل آن یأس و ناامیدی است (مطهری، ۱۳۷۳، ج ۱، ص ۱۴).

ب_ انتظار در اصطلاح: عبارت است از چشم‌به‌راهی برای آینده‌ای که در آن ظلم و ستم و بی‌عدالتی‌ها نباشد و جهان از همه‌ی زشتی‌ها رهایی یابد و عدالت در سراسر جهان حاکم باشد. انتظار، امید به آمدن انسان کاملی است که جهان به وسیله‌ی او پر از عدل و داد شود؛ و آسایش و امنیت و خیر و صلاح در سراسر گیتی برقرار گردد. به عبارت بالاتر و بهتر، انتظار یعنی امید و آرزوی آمدن یک منجی مصلح و حاکم عادل مطلق بر سراسر جهان و امید به جایگزین شدن حکومت عدل و عدالت به جای حکومت‌های جور و ستم (مکارم شیرازی، ۱۳۷۰، ج ۷، ص ۳۸۱؛ حیدری، ۱۳۸۶، ص ۳۲).

عالم بزرگوار آیت‌الله موسوی اصفهانی مؤلف «مکیال المکارم» می‌فرماید: ﴿وَهُوَ كَيْفِيَّةٌ نَفْسَانِيَّةٌ يَنْبَعُ مِنْهَا التَّهَيُّؤُ لِمَا تَنْتَظَرُهُ، وَضَدَهُ الْيَأْسُ فَكَلَّمَا كَانَ الْإِنْتِظَارُ أَشَدَّ كَانَ التَّهَيُّؤُ أَكْثَرَ﴾ (موسوی اصفهانی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۲۳۵)؛ انتظار حالتی است روحی و نفسانی که موجب آمادگی برای آنچه انتظارش را می‌کشند، می‌شود. وضد آن یأس و ناامیدی است. پس هر قدر انتظار شدیدتر باشد آمادگی نیز بیشتر خواهد بود (همان).

ج_ ماهیت و چیستی انتظار: انتظار آمیزه‌ای از دو عنصر است: عنصر نفی و عنصر اثبات. عنصر نفی همان بیگانگی با وضع موجود و ناخشنودی از آن است و عنصر اثبات امید به آینده‌ای روشن و آرمانی و بسترسازی برای آن است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۰، ج ۷، ص ۳۸۲؛ صافی گلپایگانی، بی‌تا، ج ۱، ص ۴۱۹).

مفهوم انتظار در اصطلاح کلامی‌اش برگرفته از روایات و همان چشم داشتن به وعده الهی است همراه با سعی و تلاش در آماده ساختن روح و جسم خود و جامعه برای روزی که با طلوع خورشید عالم‌تاب حضرت مهدی عج گشایشی در همه شئون زندگی بشر پدید آید (گل محمدی آرمان، ۱۳۸۴، ص ۲۴۱).

امام خمینی رحمته‌الله درباره مفهوم انتظار می‌فرماید: «انتظار فرج، انتظار قدرت اسلام است و باید کوشش کنیم تا قدرت اسلام در عالم تحقق پیدا کند و مقدمات ظهور آن شاء الله تهیه شود» (موسوی خمینی، ۱۳۶۹، ج ۷، ص ۲۵۵) برخی از بزرگان با بهره‌مندی از کلام پیشوایان معصوم: انتظار را این گونه معنا کرده اند. کیفیتی روحی است که باعث به وجود آمدن حالت آمادگی (انسان‌ها) برای آن چه انتظار دارند، می‌شود و ضد آن یأس و ناامیدی است. هر چه انتظار بیش‌تر باشد و هر چه شعله آن فروزان‌تر و پر فروغ‌تر باشد، تحرک و پویایی او و در نتیجه آمادگی نیز بیش‌تر خواهد بود (موسوی اصفهانی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۲۳۷).

۲_ فلسفه انتظار

فلسفه انتظار، دمیدن روح امیدواری و پایداری است. انتظار و عقیده به ظهور مصلح، شیعه را در جریان زمان برای مقاومت پرورش داد و جامعه شیعی را از زوال نگاه داشت و تا امروز این عقیده عامل بقای شیعه و پایداری اوست. شیعیان که با وضعیت اسفبار حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس روبه‌رو شده بودند، اگر منتظر و آینده بین نبودند و اعتقاد به پیروزی حق و عدالت نداشتند، هرگز مقاومت نمی‌کردند و از دگرگون شدن اوضاع ناامید می‌شدند. اما بشارت‌های قرآن کریم و وعده‌های پیامبر اسلام ﷺ و اهل بیت (علیهم‌السلام)، سبب شد تا این عقیده، ریشه همه حرکت‌ها و نهضت‌های شیعه علیه باطل شود و این همان فلسفه‌ای است که در ادیان گذشته نیز مایه امیدواری پیروان آن‌ها و مشوق آنان به استقامت و پایداری بوده است. در حقیقت، انتظار، فلسفه محکم و استواری است که مورد توجه تمام ادیان بوده است و همه به آن عقیده داشته و دارند (حکیمی، ۱۳۸۱، ص ۹۷).

انتظار ذاتی وجود بشر و در نهاد جمله انسان‌ها نهفته و عامل حرکت و پویایی و فعالیت ایشان به سوی سازندگی و رشد و کمال است، و فروکش نمودن نیروی پر قدرت انتظار و امید در وجود فرد و تسلط یأس بر وی به معنی رسیدن به نقطه پایان حیات سازنده فکری و عملی او خواهد بود. نوع انتظارها در میان افراد بشر بر اساس تفکر، جهان‌بینی و فرهنگ هر فرد متفاوت بوده و در نتیجه ارزش، قدرت انگیزش و تقدس آن نیز متفاوت خواهد بود.

حاکمیت حقیقت، عدالت و معنویت بر زندگی همه افراد بشر و در نهایت، سعادت و نیکبختی همه بندگان خدا و دستیابی به مدینه فاضله، مقدس‌ترین و برترین آرزو و انتظاری است که با زندگی مظلومان و مؤمنان در طول تاریخ، عجین شده و امیدوار کننده‌ترین بشارتی است که همه اولیا و انبیاء برای پیروان خویش به ارمغان آورده‌اند و در کتب مقدسشان نیز درج گردیده است.

اندیشه تشکیل چنین جامعه‌ای به وسیله شخصیتی مقدس و عالی قدر که در روایات متواتر اسلامی از او به مهدی تعبیر شده است، اندیشه‌ای است که کم و بیش همه فرق و مذاهب اسلامی نیز با تفاوت‌ها و اختلاف‌هایی بدان مؤمن و معتقدند؛ زیرا انتظار در اسلام، به عنوان یک اصل مسلم اعتقادی مطرح است. به خصوص در مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) انتظار، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و تأکید فراوانی از سوی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) ضرورت و لزوم انتظار فرج صورت گرفته است.

امام صادق (علیه‌السلام) فرمودند: ﴿مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفِ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً﴾ (کافی، ج ۱، ص ۳۷۱) هرکس بمیرد و امام زمانش را نشناسد به مرگ جاهلیت مرده است. آنچه باعث شده چنین فضایل و تأکیدهایی از سوی

پیشوایان دین برای انتظار فرج بر شمرده شود را می‌توان در نقش سازنده انتظار و نتایج و آثار آن یافت، که البته در صورت جمع آمدن شرایط و آداب انتظار صحیح که آن نیز به طور دقیق از سوی ائمه معصومین بیان شده است، حاصل خواهد شد. برخی از این اثرهای حیات بخش که می‌توان از آن به عنوان فلسفه انتظار یاد کرد، تحت عناوین ذیل بررسی می‌شود (مکارم شیرازی، ۱۳۵۶، ص ۸۹).

معنای انتظار از نظر رهبری:

« درس دیگر اعتقاد به مهدویت و جشن‌های نیمه شعبان برای من و شما این است که هرچند اعتقاد به حضرت مهدی عج یک آرمان والاست و در آن هیچ شکی نیست؛ اما نباید مسئله را فقط به جنبه آرمانی آن ختم کرد- یعنی به عنوان یک آرزو در دل، یا حداکثر در زبان، یا به صورت جشن - نه، این آرمانی است که باید به دنبال آن عمل بیاید. انتظاری که از آن سخن گفته‌اند، فقط نشستن و اشک ریختن نیست؛ انتظار به معنای این است که ما باید خود را برای سربازی امام زمان عج آماده کنیم.

سربازی امام زمان عج، کار آسانی نیست. سربازی منجی بزرگی که می‌خواهد با تمام مراکز قدرت و فساد بین المللی مبارزه کند، احتیاج به خودسازی و آگاهی و روشن بینی دارد. عده‌ای این اعتقاد را وسیله‌ای برای تخدیر خود یا دیگران قرار می‌دهند؛ این غلط است. ما نباید فکر کنیم که چون امام زمان عج خواهد آمد و دنیا را پر از عدل و داد خواهد کرد، امروز وظیفه‌ای نداریم؛ نه، به عکس، ما امروز وظیفه داریم در آن جهت حرکت کنیم تا برای ظهور آن بزرگوار آماده شویم. شنیده‌اید، در گذشته کسانی که منتظر بودند، سلاح خود را همیشه همراه داشتند؛ این یک عمل نمادین است و معنایش این است که انسان از لحاظ علمی و فکری و عملی باید خود را بسازد و در میدان‌های فعالیت و مبارزه، آماده به کار باشد» (بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان. ۱۳۷۸/۰۵/۲۷).

۲_۱_ تقویت روح امید

گریز از یأس و ناامیدی در جامعه‌ای که دین در آن نقشی ندارد و مردم در انتظار آینده‌ای بهتر نیستند، سرخوردگی از زندگی، قتل و خونریزی و خودکشی، فراوان به چشم می‌خورد. زیرا مردم عوامل منفی مانند فقر و تنگدستی، ظلم و ستم، تجاوز و قانون شکنی، بی‌اعتنایی به حقوق انسان‌ها و این گونه مسائل را می‌بینند، و در برابر آن راه چاره و فرار از این تباهی‌ها را پیدا نمی‌کنند. به این جهت گرفتار بلای خانمان سوز یأس و ناامیدی می‌شوند؛ زیرا به خدا و آینده امید ندارند و راه گریز از همه این گرفتاری‌ها را دست زدن به خودکشی می‌پندارند.

و با دست زدن به این جنایت نه تنها دنیا و آخرت خود؛ بلکه آینده زن و فرزندان و نزدیکان خود را نیز به تباهی می‌کشانند.

ولی شخصی که حالت انتظار را در خود به وجود آورده و هر لحظه امیدوار است تابش انوار تابناک ولایت را بر سراسر هستی بنگرد، هیچ‌گاه حاضر نیست دست به این گونه جنایت بزند و با ریختن خون خویش، زندگی عده‌ای دیگر را نیز به تباهی بکشد. بنابراین، مسئله انتظار فرج برای او گشایش است و زمینه‌گریز از ناامیدی و تباهی را فراهم می‌کند.

روایتی که می‌آوریم، گواه بر این حقیقت است:

«عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْفَرَجِ. فَقَالَ (ع): أَوَلَسْتَ تَعْلَمُ أَنَّ إِنتِظَارَ الْفَرَجِ مِنَ الْفَرَجِ؟ قُلْتُ: لَا أَدْرِي إِلَّا أَنْ تُعَلِّمَنِي. فَقَالَ (ع): نَعَمْ، إِنتِظَارُ الْفَرَجِ مِنَ الْفَرَجِ» (طوسی، ۱۳۸۷، ص ۴۸)؛ حسن بن جهم می‌گوید: از حضرت موسی بن جعفر (ع) درباره فرج سؤال نمودم. امام (ع) فرمودند: آیا نمی‌دانی که انتظار فرج، مقداری از فرج است. گفتم: من خبر ندارم، مگر آن که شما به من تعلیم نمائید. امام (ع) فرمودند: آری، انتظار فرج مقداری از فرج است (مجتهدی سیستانی، ۱۳۸۶، ص ۶)

در آموزه‌های عالی و جاوید اسلام، این آرزو (ظهور منجی) تقویت و در مذهب پاک تشیع جزء عقیده قرار داده شده تا به واسطه ظلم و تعدی و نواقص اجتماعی بشر، بدبینی به دستگاه وجود پیش نیاید و انسان دچار یأس و ناامیدی نگردد و زندگی اجتماعی را برای همیشه تاریک و ناراحت کننده نبیند؛ همین عقیده است که هنوز مسلمانان را امیدوار و فعال نگه داشته؛ با آنکه از هر طرف موجبات تلاشی و مرگ را برای ملت اسلام فراهم کرده‌اند؛ ولی قدرت معنوی آن‌ها از دست نرفته و نمی‌رود تا آن روزی که دشمنان از آن می‌ترسیدند و می‌ترسند، آشکار شود. در این باره امام علی (ع) می‌فرماید: «به یقین از اهل بیت من، کسی به جانشینی من خواهد نشست و جانشینی او پس از دورانی سخت و مصیبت بار خواهد بود؛ دورانی که بلا و گرفتاری در آن شدت یابد و امیدها از بین می‌رود» (مجلسی، ۱۳۶۳، ج ۲۵، ص ۴۸)

هنگامی که فساد فراگیر می‌شود و اکثریت یا جمع کثیری را به آلودگی می‌کشاند، افراد پاک در یک بن بست سخت روانی قرار می‌گیرند، بن بستی که از یأس در اصلاحات سرچشمه می‌گیرد و این نومیدی ممکن است آن‌ها را تدریجاً به سوی فساد و همرنگی با محیط بکشاند و نتوانند خود را به صورت یک اقلیت صالح در برابر اکثریت ناسالم حفظ کنند (طوسی، ۱۳۹۱، ص ۴۸)

اعتقاد به مهدویت منشأ امید از نظر رهبری:

«چند خصوصیت در این عقیده مهدویت هست، که این خصوصیات برای هر ملتی، در حکم خون در کالبد و در حکم روح در جسم است. یکی، امید است گاهی اوقات دست‌های قلدر و قدرتمند، ملت‌های ضعیف را به جایی می‌رسانند که امیدشان را از دست می‌دهند. وقتی امید را از دست دادند دیگر هیچ اقدام نمی‌کنند، می‌گویند چه فایده‌ای دارد؟»

ما که دیگر کار از کارمان گذشته است، با چه کسی دریغ‌تیم؟ چه اقدامی بکنیم؟ برای چه تلاش بکنیم؟ ما که دیگر نمی‌توانیم! اعتقاد به مهدویت، به وجود مقدس مهدی موعود (ارواحنا فداه)، امید را در دل‌ها زنده می‌کند. هیچ وقت انسانی که معتقد به این اصل است، ناامید نمی‌شود. چرا؟ چون می‌داند یک پایان روشن حتمی وجود دارد، برو برگرد ندارد. سعی می‌کند که خودش را به آن برساند» (بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم در تاریخ ۱۳۷۶/۰۹/۲۵).

۲_۲_ انتظار فرج و ارزشمندی انسان

انتظار، از ویژگی‌های عالی مردانی است که در راه موفقیت، گام برمی‌دارند. زیرا بر اساس گفتار گهرباری که خاندان وحی در پیرامون شخصیت مردان بزرگ در دوران غیبت، بیان فرموده‌اند؛ منتظران راستین ظهور، بافضیلت‌ترین مردم همه زمان‌ها هستند. به این جهت گروهی - با برداشت کاملی که از مسأله انتظار دارند - آن را مهم‌ترین عامل موفقیت، در این روزگار می‌دانند و معتقدند، انسان می‌تواند همه عوامل تعالی و تکامل را در انتظار راستین جستجو نموده و به وسیله آن بر فراز آسمان معنویت به پرواز درآید و خود را از مشکلات و گرفتاری‌های اجتماعی و گرفتگی‌های روحی نجات بخشد.

انتظار، به معنای واقعی و کامل آن، حالتی است دشوار، که گویی هاله‌ای از اسرار، آن را احاطه کرده است اندک مردمانی وارسته، به کمال آن راه یافته‌اند و از یافته‌های دشمنان سرتافته‌اند. زیرا انتظار در مرحله عالی و نهائی آن - که در اصحاب خاص امام زمان ارواحنا فداه وجود دارد - به معنای آمادگی و کمک - با استفاده از قدرت‌های غیر عادی - برای پیاده کردن نظام آسمانی و خدمتگزاری در حکومت ملکوتی حضرت بقیه الله علیه السلام است.

انتظار، در هر مرحله‌ای که تحقق پذیرد، یک نوع استمداد باطنی از عالم غیب و راه تقرب به خداوند است و اگر تداوم یافته و تکامل یابد، با مرور زمان تیرگی‌هایی که در اعماق وجود انسان وجود دارد و در نفس و ضمیر ناخودآگاه او قرار گرفته است، نابود می‌کند و دریچه‌هایی از نور و روشنایی را در باطن انسان روشن می‌سازد و از

این طریق راه تکامل را به سوی او می‌گشاید. زیرا انتظار، حالت آمادگی در تمام ابعاد لازم است و توجه باطن را به سوی جهانی از صفا، صمیمیت و نورانیت جذب می‌کند. جهانی که همه قدرت‌ها و توانایی‌های اهریمنی و شیطانی در آن نابود می‌شود و انوار الهی بر اعماق جان همه انسان‌های سراسر گیتی می‌تابد.

با توجه به این حقیقت، می‌گوییم: کسی به مراحل عالی صراط انتظار گام نهاده است، که دارای قدرت‌های خارق‌العاده باشد. زیرا همان‌گونه که می‌دانیم؛ حکومت امام عصر علیه السلام، یک حکومت ملکوتی و فوق‌العاده می‌باشد - که درک کامل آن برتر از قدرت اندیشه ما است - و باید یاورانی پروانه‌وار گرداگرد حضرت بقیه‌الله علیه السلام جمع گشته و در صف مقدم به یاری آن بزرگوار بپردازند که خود مرد راه باشند و قدرت اطاعت فرمان‌های ملکوتی آن بزرگوار را که نیاز به داشتن قدرت‌های خارق‌العاده دارد، داشته باشند. (مجتهدی‌سیستانی، ۱۳۸۶، ص ۳)

آرزو انسان را به حرکت وا می‌دارد و به طور طبیعی هرچه همت، بلندتر و آرزو ارزشمندتر باشد حرکت و تلاش انسان نیز از ارزش بیشتری برخوردار خواهد بود. امام علی علیه السلام در همین زمینه می‌فرماید: ﴿قَدَرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدَرِ هِمَّتِهِ﴾ (نهج البلاغه، حکمت ۴۷)؛ ارزش مرد به اندازه همت اوست. و در جای دیگر می‌فرماید: ﴿قِيَمَةُ كُلِّ امْرِئٍ مَا يُحْسِنُهُ﴾ (نهج البلاغه، حکمت ۸۱)؛ مرد را آن بهاست که در دیده‌اش زیباست.

انسان همواره طالب رسیدن به مراتب بالاتر و دست یافتن به قله‌های پیشرفت و ترقی است و این در همه انسان‌ها با تفاوت‌هایی در سطح کمال مورد نظر و تلاش و جدیتی که برای رسیدن به کمال مطلوب صورت می‌گیرد وجود دارد. ناگفته نماند که این امید به آینده و انتظار تحقق فردای بهتر، خود ریشه در یک ویژگی فطری دارد و آن کمال جویی انسان است.

تعالیم ادیان الهی و به‌ویژه دین مبین اسلام، دقیقاً بر گرایش‌های درونی انسان‌ها تکیه دارد و اهداف و برنامه‌های آن‌ها بر اساس همین گرایش‌های درونی و فطری سامان یافته است و در این میان نقش دین تنها جهت‌دهی، توسعه و تعمیق این گرایش‌هاست. تعالیم ادیان الهی و به‌ویژه دین مبین اسلام، دقیقاً بر گرایش‌های درونی انسان‌ها تکیه دارد و اهداف و برنامه‌های آن‌ها براساس همین گرایش‌های درونی و فطری سامان یافته است و در این میان نقش دین تنها جهت‌دهی، توسعه و تعمیق این گرایش‌هاست.

در این معنا مکتب اسلام تلاش کرده است که از یک سو با فضیلت بخشیدن به انتظار گشایش و امید به آینده و نکوهش یاس، ناامیدی و دلسردی و دلمردگی، روحیه تلاش و تکاپوی سازنده را در افراد جامعه اسلامی زنده نگه دارد و از سوی دیگر با جهت‌دهی توسعه و تعمیق این گرایش‌های فطری آرزوی نهایی انسان را حاکمیت

نهایی دین خدا و مذهب اهل بیت (علیهم السلام) در سراسر جهان و استقرار حکومت صالحان و مستضعفان در سراسر گیتی قرار می‌دهد. یعنی آرزویی که از ابتدای تاریخ تاکنون و در زمان هیچ پیامبری محقق نشده است. قطعاً چنین آرزوی بلندی از ارزش و فضیلتی وصف ناپذیر برخوردار است. البته به شرط آن که منتظر به تناسب آرزوی بلند خود از تلاش و کوشش برای تحقق هر چه زودتر این آرزو کوتاهی نکند (کلینی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۱۳۹).

نظر رهبری در این مورد:

«شعارهایی که امام زمان (علیه السلام) بر سر دست خواهد گرفت و عمل خواهد کرد امروز شعارهای مردم ماست، شعارهای یک کشور و یک دولت است، این خودش یک گام بسیار بلندی به سوی اهداف امام زمان است. یک روزی شعار توحید، شعار معنویت، شعار دینداری در دنیا منسوخ شده بود، سعی کرده بودند به‌طور کلی آن را به دست فراموشی بسپارند، اما امروز در این منطقه عالم، این شعارها، شعارهای رسمی حکومت است، شعارهای رسمی اداره کشور و آحاد ملت است، علاوه بر این شعارها آرزوی ملت‌های مسلمان در بسیاری از کشورهای دنیاست و این شعارها یک روز تحقق پیدا خواهد کرد» (بیانات رهبری در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد خجسته امام ۱۳۷۹/۰۸/۲۲).

۲_۳_ تکامل روحی انسان

تکامل روحی انسان می‌تواند با ایجاد انتظار کامل، مقداری از حالات مردم زمان ظهور - مانند تطهیر قلب - را در خویشتن ایجاد کند و به وسیله امید و انتظار، خود را از ناامیدی و تباهی نجات دهد. به این جهت امام صادق (علیه السلام) از پدران بزرگوار خود از حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) نقل کرده‌اند که آن حضرت فرمودند: ﴿أَفْضَلُ عِبَادَةِ الْمُؤْمِنِ أَنْتَظَرُ فَرَجَ اللَّهِ﴾ (مجلسی، ۱۳۶۳، ج ۲۵، ص ۱۳۱) برترین عبادت فرد مؤمن، این است که از خداوند انتظار فرج داشته باشد. بنابراین انسان بر اثر داشتن حالت انتظار، می‌تواند بعضی از آثار تکامل در زمان ظهور را در خود ایجاد کند. برای توضیح مطلب به فرمایش امام سجاد (علیه السلام) به ابی خالد توجه کنید:

﴿عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْكَابَلِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام): تَمَتَّدُ الْغَيْبَةُ بِوَكَيْ اللَّهِ الثَّانِي عَشَرَ مِنْ أَوْصِيَاءِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) وَالْأَئِمَّةِ بَعْدَهُ. يَا أَبَا خَالِدٍ؛ إِنَّ أَهْلَ زَمَانِ غَيْبَتِهِ، الْقَائِلُونَ بِإِمَامَتِهِ، الْمُتَنَظِّرُونَ لظُهُورِهِ أَفْضَلُ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ. لَأَنَّ اللَّهَ - تَعَالَى ذِكْرُهُ - أَعْطَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ وَالْأَفْهَامِ وَالْمَعْرِفَةِ مَا صَارَتْ بِهِ الْغَيْبَةُ عَنْهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْمَشَاهِدَةِ، وَجَعَلَهُمْ فِي ذَلِكَ الزَّمَانِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِينَ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) بِالسَّيْفِ، أُولَئِكَ الْمُخْلِصُونَ حَقًّا، وَشِعَتْنَا صِدْقًا، وَالدُّعَاءُ إِلَى دِينِ اللَّهِ سِرًّا وَجَهْرًا. وَقَالَ (عليه السلام): أَنْتَظَرُ الْفَرَجَ مِنْ أَعْظَمِ الْفَرَجِ﴾ (همان، ص ۱۲۲) ابی خالد کابلی از حضرت

علی بن الحسین (علیه السلام) نقل کرده است که آن حضرت فرمودند: غیبت به وسیله ولی خداوند که دوازدهمین نفر از اوصیاء پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امامان بعد از اوست، طولانی می‌شود. ای ابا خالد؛ بدرستی مردمانی که در زمان غیبت او هستند و معتقد به امامت او و منتظر ظهور او می‌باشند، برتر از اهل هر زمانی هستند. زیرا خداوند - که یادش بزرگ باد - آن قدر از عقل‌ها و فهم‌ها و معرفت به آنان عنایت می‌نماید که غیبت در نزد آنان بمنزله مشاهده است و آنان را در آن زمان به منزله مجاهدینی قرار داده است که در حضور پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با شمشیر می‌جنگند. آنان حقیقتاً با اخلاص هستند و شیعیان با صداقت ما می‌باشند و مردم را در آشکار و پنهان به سوی دین خداوند فرا می‌خوانند.

سپس امام سجاد (علیه السلام) فرمودند: «انتظار فرج، از اعظم فرج است». دوست نزدیک تر از من، به من است و این عجیب‌تر که من از وی دورم این سخن با که توان گفت که دوست در کنار من و من مهجورم منتظران راستینی که در صراط انتظار به تکامل رسیده‌اند، بر اثر آماده ساختن خود برای حکومت قدرت‌های غیبی خداوند بر سراسر گیتی، در زمان غیبت به قسمتی از ویژگی‌های فردی زمان ظهور - مانند تطهیر قلب - دست می‌یابند، به گونه‌ای که روزگار تیره غیبت برای آنان به منزله روز شهود است. اگر انتظار در آنان دارای این گونه آثار نباشد، پس چگونه انتظار فرج اعظم فرج است؟ آنان با حالت انتظار، میان زمان ظهور و غیبت پیوند می‌زنند و برخی از حالات آن روزگار را در دوران غیبت به دست می‌آورند (مجتهدی سیستانی، ۱۳۸۶، ص ۹).

رهبری در این زمینه می‌فرمایند:

«اگر به سمت صلاح نزدیک بشویم ظهور نزدیک خواهد شد. شما مردم عزیز - بخصوص شما جوان‌ها - هر چه که در صلاح خود، در معرفت و اخلاق و رفتار و کسب صلاحیت‌ها در وجود خودتان بیشتر تلاش کنید این آینده را نزدیکتر خواهید کرد، این‌ها دست خود ماست اگر ما خودمان را به صلاح نزدیک کنیم، آن روز نزدیک خواهد شد همچنان که شهدای ما با فدا کردن جان خودشان آن روز را نزدیک کردند، آن نسلی که برای انقلاب آن فداکاری‌ها را کردند، با فداکاری‌های خودشان آن آینده را نزدیکتر کردند هر چه ما کار خیر و اصلاح درونی خود و تلاش برای اصلاح جامعه انجام بدهیم آن عاقبت را دائماً نزدیکتر می‌کنیم» (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز میلاد خجسته امام زمان (عج) ۱۳۷۹/۰۸/۲۲).

۲_۴_ انتظار، عامل پویایی و سازندگی

انتظار مرکب از دو عنصر است. عنصر نفی و عنصر اثبات. فرد منتظر در پی نفی وضعیت موجود و ثبوت و دستیابی به وضعیت مطلوب است. فردی که در انتظار ظهور امام عصر (عج) است، از ظلم، فساد بی‌عدالتی، بی‌هویتی

و سرگردانی جهان امروز آزرده بوده و به دنبال منتفی نمودن این وضع است و از طرف دیگر مشتاق رسیدن به حکومت حق و عدالت و معنویت می‌باشد.

بنابراین، از یک سو انتظار مانند یک قوه مبقیه و عامل بقا و پایداری، طرفداران حق و عدالت و اسلام خواهان حقیقی را در برابر تمام دستگاه‌های فشار، استبعاد، جهل و شرک، بشر پرستی و فساد انگیزی پایدار نگه می‌دارد و همواره بر روشنی چراغ امیدواری منتظران و ثبات قدم و مقاومت آنها می‌افزاید و در مبارزه حق و باطل، صفوف طرفداران حق را فشرده‌تر و مقاوم‌تر می‌کند و آنها را به نصرت خدا و فتح و ظفر نوید می‌دهد و گوش آنها را همواره با صداهای نوید بخش قرآن آشنا می‌دارد ﴿قُلْ إِنْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ﴾ (انعام(۶)، آیه ۱۵۸).

این انتظار همواره یکی از پایه‌های مهم و زنده مبارزه علیه فساد، در جامعه اسلام بوده که آن را باید سرچشمه مقاومت‌ها و منبع تحریکات و مبارزات ایجابی و سلبی اهل حق با اهل باطل شمرد. انتظار از سوی دیگر عامل تلاش برای هماهنگ کردن فرد و جامعه با حکومت موعود بوده، «مستلزم تلاش فراگیر فردی و اجتماعی در حوزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، و نظامی است. تلاشی که اگر به واقع محقق شود، فرد و جامعه مصداق روایاتی خواهند شد که در آنها منتظران ظهور را با یاوران امام مهدی (عج) و حاضران در صحنه‌های نبرد عصر ظهور مقایسه کرده و اجر و ثواب و شأن و مرتبه آن‌ها را یکسان دانسته‌اند، این انتظار، شخص را متعهد و مسئول می‌سازد که برای تحقق هدف‌های اسلام و عملی شدن برنامه‌های دین، شب و روز کوشش نماید و فداکاری کند تا بلکه یک گام به سوی مقاصد اسلام جلو برود (مجتهدی سیستانی، ۱۳۸۶، ص ۹).

نزدیک‌سازی آینده از نظر رهبری:

«شما مردم عزیز_ بخصوص شما جوان‌ها_ هر چه که در صلاح خود، در معرفت و اخلاق و رفتار و کسب صلاحیت‌ها در وجود خودتان بیشتر تلاش کنید این آینده را نزدیک‌تر خواهید کرد، اینها دست خود ماست، اگر ما خودمان را به صلاح نزدیک کنیم، آن روز نزدیک خواهد شد همچنان که شهدای ما با فدا کردن جان خودشان آن روز را نزدیک کردند، آن نسلی که برای انقلاب آن فداکاری‌ها را کردند، با فداکاری‌های خودشان آن آینده را نزدیک‌تر کردند هر چه ما کار خیر و اصلاح درونی خود و تلاش برای اصلاح جامعه انجام بدهیم آن عاقبت را دائماً نزدیک‌تر می‌کنیم» (بیانات مقام معظم رهبری در سالروز میلاد خجسته امام زمان (عج) ۱۳۷۹/۰۷/۲۸).

۲_۵_ انتظار، مقدمه ظهور

مهم‌ترین اثر انتظار فرج، نزدیک شدن ظهور حضرت صاحب الزمان عجل الله فرجه و حکومت حق و عدل الهی است. پیروزی هر انقلاب و هر فعالیت اجتماعی، به یک سلسله شرایط و موقعیت‌های عینی و خارجی بستگی دارد که بدون فراهم شدن آن شرایط نمی‌تواند به هدف خود برسد.

اگر چه قسمتی از شرایط و موقعیت‌های انقلاب مهدی عجل الله فرجه خدایی است و جنبه آسمانی دارد، اما اجرای کلی مأموریت او به گرد آمدن شرایط عینی و خارجی وابسته است. آری سنت تغیرناپذیر الهی بر این است که اجرا و ایجاد تغییرات اصلاحی بستگی به عوامل خارجی، فضای مناسب و جو عمومی داشته باشد. پس با اینکه خدای بزرگ توانایی دارد همه مشکلات را برای پیام رسانه‌ای آسمانی، هموار و به وسیله اعجاز فضای مناسب ایجاد کند، این روش را انتخاب نکرده است؛ زیرا انتخاب و ابتلا و رنجی که مایه تکامل انسان می‌شود، در صورتی تحقق می‌یابد که تحولات، طبیعی و مطابق با شرایط خارجی باشد.

قیام حضرت ولی عصر عجل الله فرجه قیامی مردمی و وابسته به تلاش ملت است. جملات امام محمد باقر علیه السلام در این باره قابل توجه است. راوی می‌گوید: به خدمت امام باقر علیه السلام عرض کردم: «مردم می‌گویند چون مهدی عجل الله فرجه قیام کند، کارها خود به خود درست می‌شود و به اندازه یک حجامت خون می‌ریزد. فرمود: «هرگز چنین نیست. قسم به کسی که جانم به دست اوست، اگر قرار بود کار برای کسی، خود به خود درست شود، برای پیامبر صلی الله علیه و آله درست می‌شد، هنگامی که دندان‌ش شکست و صورتش شکافت. هرگز چنین نیست، به کسی که جانم در دست اوست، کار درست نخواهد شد تا اینکه ما و شما در عرق و خون غرق شویم»، آنگاه به پیشانی خود دست کشید:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾ (رعد (۱۳)، آیه ۱۱) و خدا حال هیچ قومی را دگرگون نخواهد کرد تا زمانی که آن قوم حالشان را تغییر دهند.

آمادگی مردم نه تنها برای قیام و انقلاب مهدی عجل الله فرجه ضرورت دارد بلکه شایستگی آنان برای ارتباط مستقیم با وجود مقدس حضرت ولی عصر عجل الله فرجه نیز شرطی اساسی است؛ «چون میان قابلیت‌ها و شایستگی‌های ذاتی مردم برای پذیرش امام معصوم علیه السلام و میزان حضور امام در جامعه ارتباطی متقابل وجود دارد. به هر اندازه که جامعه شایستگی و لیاقت خود را از دست داده و از ارزش‌های الهی فاصله بگیرد، امام معصوم علیه السلام نیز که یکی از تجلیات رحمت الهی به شمار می‌آید، از جامعه فاصله گرفته و از حضور خود در جامعه می‌کاهد.

در بخشی از توقیع شریف و مبارک حضرت صاحب الزمان عجل الله فرجه چنین آمده است.

اگر شیعیان ما - که خداوند توفیق طاعتشان بخشد - با دل‌هایی متحد و یکپارچه به پیمانی که با ما دارند، وفا می‌کردند، هرگز میمنت و فیض ملاقات ما از آنان به تأخیر نمی‌افتاد و به زودی سعادت دیدار همراه با معرفتی کامل نصیبشان می‌گردید. پس ما را از شیعیان پنهان نساخته مگر آن دسته از کردارشان که بر ما خوشایند نیست و از ایشان توقع نداریم. پس انتظار با ایجاد آمادگی و شایستگی در منتظران حضرت صاحب الزمان علیه السلام ایشان را لایق قدوم مبارک حضرتش ساخته و در تعجیل فرج تأثیر بسزایی خواهد داشت (مجتهدی سیستانی، ۱۳۸۶، ص ۹).

جلوه‌های حضور مهدی علیه السلام در سخنان رهبری:

«خیلی از بزرگان ما در همین دوران غیبت، آن عزیز و محبوب دل‌های عاشقان و مشتاقان را از نزدیک، زیارت کرده‌اند. بسیاری از نزدیک با او بیعت کرده‌اند. بسیاری از او سخن دلگرم کننده، شنیده‌اند. بسیاری از او نوازش دیده‌اند و بسیار دیگری بدون این که او را بشناسند از او لطف و نوازش و محبت دیده و او را نشناخته‌اند. در همین جبهه جنگ تحمیلی، جوان‌هایی که در لحظه‌های حساس، احساس نورانیت و معنویت کردند لطفی از غیب به سوی دل‌های خودشان حس و لمس کردند و نشناختند و نفهمیدند بسیارند. امروز هم همان جور است» (سخنان رهبری در دیدار جمعی از بسیجیان ۱۳۷۸/۰۹/۰۳).

۲_۶_ انتظار، حلقه اتصال شیعه با امام

ولایت و امامت، رکن اساسی مکتب تشیع است. از دیدگاه شیعه پذیرش ولایت معصومان علیهم السلام و به طور کلی تسلیم در برابر امام و حجت عصر، سرآمد همه فضیلت‌ها و شرط اساسی قبولی همه اعمال عبادی است. با توجه به این نکات در می‌یابیم که «انتظار» در زمان غیبت و عدم حضور ظاهری امام در جامعه به نوعی اعلام پذیرش ولایت و امامت آخرین امام از سلسله امامان شیعه است و همین انتظار موجب می‌شود که ارتباط شیعیان با امامشان، اگر چه به صورت قلبی و معنوی، حفظ شود و آن‌ها در همه اعصار از فیض وجود امامشان برخوردار باشند.

در روایتی که از امام سجاد علیه السلام نقل شده، ایشان مردم دوران آخر الزمان را برترین مردم همه زمان‌ها معرفی می‌کنند، «دلیل این برتری را این می‌دانند که برای آن‌ها غیبت و حضور هیچ تفاوتی نداشته و همان وظایفی را که در زمان حضور باید انجام دهند، در زمان غیبت انجام می‌دهند.

«ای ابا خالد! آن گروه از مردم که در زمان غیبت او، امامتش را پذیرفته و منتظر ظهور اویند، برترین مردم همه زمان‌ها هستند؛ زیرا خداوند عزوجل چنان خرد، درک و شناختی به آن‌ها ارزانی داشته که غیبت برای آن‌ها همانند مشاهده (و حضور امام) است. خداوند مردم این زمان را به مانند کسانی قرار داد، که با شمشیر در پیشگاه رسول خدا ﷺ جهاد می‌کنند. آن‌ها مخلصان واقعی و شیعیان راستین ما و دعوت کننده به سوی خدا در پنهان و آشکار هستند (مجلسی، ۱۳۶۳، ج ۲۵، ص ۱۲۲).

آنچه در بیان نقش سازنده و اثر حیات بخش انتظار گذشت، نشان دهنده فلسفه انتظار و دلیل تأکیدهای بسیار ائمه علیهم السلام درباره انتظار می‌باشد. نیز دلیل اینکه در برخی روایات، انتظار فرج، خود فرج و یا پاره‌ای از آن شمرده شده است، مشخص می‌شود. ابوبصیر می‌گوید: از امام صادق (علیه السلام) سؤال کردم: «فدایت شوم، فرج کی خواد بود؟ حضرت فرمود: «ای ابا بصیر! آیا تو هم از کسانی هستی که دنیا را می‌خواهند؟ کسی که این امر را شناخت به راستی برای او گشایش ایجاد شده به جهت انتظار کشیدنش

محمد بن فضل می‌گوید: از حضرت رضا (علیه السلام) «درباره چیزی از فرج پرسیدم، فرمود: آیا مگر نه انتظار فرج خود از فرج است؟ خداوند عزوجل می‌فرماید: منتظر باشید که من هم در حال انتظار می‌باشم» امید است خداوند ما را از منتظران حقیقی قدومش قرار دهد (همان).

پیوند ناگسستنی از نظر رهبری

«بسیج به معنی حضور و آمادگی در همان نقطه‌ای است که اسلام و قرآن و امام زمان (ارواحنا فداه) و این انقلاب مقدس به آن نیازمند است لذا پیوند میان بسیجیان عزیز و حضرت ولی عصر (ارواحنا فداه) مهدی موعود عزیز - یک پیوند ناگسستنی و همیشگی است» (بیانات مقام معظم رهبری در جشن بزرگ منتظران ظهور همزمان با هفته بسیج و روز ولادت حضرت مهدی (علیه السلام) ۱۳۷۸/۰۹/۰۳).

۳_ بایسته‌های انتظار

ما اکنون در دوران انتظار به سر می‌بریم که دراز دامن‌ترین مرحله در تاریخ اسلام است. به راستی مهمترین بایسته‌ها و مسئولیت‌های این مرحله چیست؟ آنچه در پی می‌آید خلاصه‌ای از این بایسته‌ها و مسئولیت‌ها است:

۳_۱_ آگاهی

در تعریف آگاهی باید به این پردازیم که آگاهی بر چند گونه است

الف- بینش توحیدی، و اینکه تمام هستی از خدا و همه چیز در کف قدرت او است. خدا بر هرکاری توانا و همه چیز در آسمان و زمین، تحت فرمان او است و از خود هیچ اختیاری ندارد.

ب- آگاهی به وعده الهی در شرایط سخت سیاسی و مرحله ضعف و ناکامی و در شرایط سقوط. یکی از دشوارترین کارها در چنین عصری، آن است که انسان به درک این سخنان خدای متعال نایل آید:

﴿وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (آل عمران (۳)، آیه ۱۳۹)؛ سست می‌شوید و اندوه می‌خورید، شما برترید اگر مؤمن باشید.

﴿وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ وَنُكِنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ (قصص (۲۸)، آیه ۵ و ۶) ما می‌خواهیم، بر آنان که در زمین خوارشان شمرده‌اند منت نهیم و آنان را پیشوایان مردم گردانیم و ایشان را وارث زمین کنیم و در زمین قدرتشان دهیم.

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾؛ (انبیاء (۲۱)، آیه ۱۰۵) همانا در زبور، پس از آن یاد کرد، نوشتیم که زمین را بندگان شایسته ما به ارث خواهند برد.

﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي﴾؛ (مجادله (۵۸)، آیه ۲۱). «خداوند مقرر کرده است که حتماً من و فرستادگانم هرآینه پیروز خواهیم شد.

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ﴾؛ (حج (۲۲)، آیه ۴۰) «هرآینه خدا هر که را یاری‌اش کند، یاری می‌کند

ج- آگاهی به نقش انسان مسلمان در روی زمین، که عبارت است از سرپرستی، گواهی دادن و رهبری بشریت به سوی خیر و فلاح. خدای تعالی می‌فرماید:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾؛ (بقره (۲)، آیه ۱۴۳) «این چنین شما را مردمی میانه‌رو قرار دادیم تا خود بر مردمان گواه باشید و پیامبر بر شما گواه باشد.

د- آگاهی به نقش دین اسلام در زندگی بشری، در از میان برداشتن فتنه و امیال نفسانی از مسیر دعوت حق

﴿وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ﴾؛ (بقره (۲)، آیه ۱۹۳) «با آنان بجنگید تا آشوبی نباشد و دین

از آن خدای شود

ه- آگاهی به سنت‌های رایج الهی در تاریخ و اجتماع و ضرورت آمادگی، زمینه‌سازی، حرکت و فعالیت در ضمن این سنن و محال بودن گذر از آنها. بر این اساس خداوند فرمان داده است تا مسلمانان در خود، آمادگی‌های لازم برای ورود در این مبارزه قاطع و سرنوشت ساز ایجاد کنند:

﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾؛ (انفال (۸)، آیه ۶۰) تا می‌توانید در مقابل دشمنان نیرو مهیا کنید (آصفی، ۱۳۸۳، ۶۴؛ تلافی، ۱۳۷۵، ص ۱۱۳).

منبع برکت، علم، درخشندگی و زیبایی در کلام رهبری:

«جوانان عزیز، بسیجیان، یکی از آن خورشیدهای فروزان به فضل و کمک پروردگار و به اراده الهی، امروز در زمان ما به عنوان بقیه‌الله فی ارضه، به عنوان حجه‌الله علی عباد، به عنوان صاحب زمان و ولی امر مطلق الهی در روی زمین وجود دارد. برکات وجود او، انوار ساطعه از وجود او، امروز هم به بشر می‌رسد. امروز هم انسانیت با همه ضعف‌ها، گمراهی‌ها و گرفتاری‌هایش از انوار تابناک این خورشید معنوی و الهی که بازمانده اهل بیت است استفاده می‌کند.

امروز وجود مقدس حضرت حجت‌الاسلام در میان انسان‌های روی زمین، منبع برکت، منبع علم، منبع درخشندگی، زیبایی و همه خیرات است. چشم‌های ناقابل و تیره ما آن چهره ملکوتی را از نزدیک نمی‌بینند، اما او مثل خورشیدی، درخشان است، با دل‌ها مرتبط و با روح‌ها و باطن‌ها متصل است و برای انسانی که دارای معرفت باشد، موهبتی از این برتر نیست که احساس کند ولی خدا، امام برحق، عبد صالح، بنده برگزیده در میان همه بندگان عالم و مخاطب به خطاب خلافت الهی در زمین با او، در کنار اوست، او را می‌بیند و با او مرتبط است. آروزی همه بشر، وجود چنین عنصر والایی است. عقده‌های فروخورده انسان‌ها در طول تاریخ، چشم به انتهای این افق دوخته است تا انسان والا و برگزیده از برگزیدگان خدا بیاید، تار و پود ظلم و ستم را که انسان‌های شریر در همه تاریخ تنیده‌اند از هم بدرد» (بیانات رهبری در دیدار جمعی از بسیجیان ۱۳۷۸/۰۹/۰۳).

۲-۲_ امیدواری

در صورتی که انسان به برآورده شدن وعده‌های خداوند و قدرت و اقتدار او امیدوار باشد؛ بی‌گمان این امید پایان ناپذیر بوده و صاحبش ناکام نخواهد شد به همین دلیل مسلمان، نیرو و توان خود را به نیرو و قدرت الهی پیوند می‌زند (اعتصام بحبل الله) و هر که چنین کند، نیرو و اقتدارش پایان ناپذیر خواهد بود (آصفی، ۱۳۸۳، ۶۵).

معنای انتظار فرج، و امیدواری از نظر رهبری:

«معنای انتظار فرج به عنوان عباره اخرای انتظار ظهور، این است که مؤمن به اسلام، مؤمن به مذهب اهل بیت (علیهم‌السلام) وضعیتی را که در دنیای واقعی وجود دارد، عقده و گره در زندگی بشر می‌شناسد. واقع قضیه هم همین است. منتظر است که این فروبستگی کار بشر، این گرفتاری عمومی انسانیت گشایش پیدا بکند. مسئله، مسئله گره در کار شخص من و شخص شما نیست. امام زمان (علیه‌السلام) برای اینکه فرج برای همه بشریت به وجود بیاورد، ظهور می‌کند که انسان را از فروبستگی نجات بدهد؛ جامعه‌ی بشریت را نجات بدهد؛ بلکه تاریخ آینده بشر را نجات بدهد. انتظار فرج یعنی قبول نکردن و رد کردن آن وضعیتی که بر اثر جهالت انسان‌ها، بر اثر اغراض بشر بر زندگی انسانیت حاکم شده است. این معنی انتظار فرج است.

عید همه انسان‌های پاک و آزاده عالم روز ولادت مهدی موعود (علیه‌السلام)، حقیقتاً روز عید همه انسان‌های پاک و آزاده عالم است. فقط کسانی در این روز ممکن است احساس شادی و خرسندی نکنند که یا جزو پایه‌های ظلم، یا جزو پیروان طواغیت و ستمگران عالم باشند، والا کدام انسان آزاده‌ای است که از گسترش عدالت، از برافراشته شدن پرچم دادگری و رفع ظلم در سراسر جهان خرسند نشود و آن را آرزو نکند» (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان ۱۳۸۷/۰۵/۲۷).

۳_۳_ مقاومت

مقاومت، نتیجه امیدواری است. غریقی که گروه نجات را از دور می‌نگرد که به سوی او در حرکت است، بر امواج آب غلبه خواهد کرد و برای این کار در خود نیرویی شگرف خواهد یافت (آصفی، ۱۳۸۳، ص ۶۶).

قطعیت غلبه صلاح بر فساد در کلام رهبری:

«از نظر اسلام و بینش اسلامی، جریان عالم به سمت حاکمیت حق و به سمت صلاح است، این بروبرگرد هم ندارد، همه انبیاء و اولیاء آمده‌اند تا انسان را به آن بزرگراه اصلی‌ای سوق بدهند که وقتی وارد آن شد. بدون هیچ‌گونه مانعی تمام استعدادهايش می‌تواند بروز کند انبیاء و اولیاء این مردم گمگشته را مرتب از این کوه و کمر و دشت‌ها و کویرها و جنگل‌ها به سمت این راه اصلی سوق دادند و هدایت کردند.

هنوز بشریت به نقطه شروع آن صراط مستقیم نرسیده است آن در زمان ولی عصر علیه السلام محقق خواهد شد لیکن همه این تلاش‌ها اصلاً بر اساس این بینش است که نهایت این عالم، نهایت غلبه صلاح است ممکن است زودتر بشود، ممکن است دیرتر بشود، اما بروبرگرد ندارد، قطعاً این طوری است که در نهایت صلاح بر فساد غلبه خواهد کرد. قوای خیر بر قوای شر غلبه می‌کنند. این هم یک نقطه از نقاط جهان‌بینی اسلامی است که در آن هیچ‌گونه تردیدی نیست» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۹/۰۹/۱۲).

۳_۴_ حرکت

حرکت، همان امر به معروف و نهی از منکر، دعوت به سوی خدا، آماده سازی زمین برای ظهور امام عصر علیه السلام و برپایی دولت جهانی او و ایجاد آمادگی‌های بینشی، ایمانی و تشکیلاتی و توانایی در نسل مؤمنی است که به یاری امام و زمینه سازی ظهورش قیام کنند (آصفی، ۱۳۸۳، ۶۶).

کلام رهبری: حرکت در ظهور

«درس دیگر اعتقاد به مهدویت و جشن‌های نیمه‌ی شعبان برای من و شما این است که هر چند اعتقاد به حضرت مهدی علیه السلام یک آرمان والاست و در آن هیچ شکی نیست؛ اما این آرمانی است که باید به دنبال آن عمل بیاید. انتظاری که از آن سخن گفته‌اند، فقط نشستن و اشک ریختن نیست» (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان در مصلاهی تهران ۱۳۸۰/۰۷/۳۰)

«انتظار حرکت است، سکون نیست. انتظار فرج، انتظار دست قاهر قدرتمند الهی ملکوتی است که باید بیاید و با کمک همین انسان‌ها سیطره‌ی ظلم را از بین ببرد و حق را غالب کند و عدل را در زندگی مردم حاکم کند و پرچم توحید را بلند کند؛ انسان‌ها را بنده‌ی واقعی خدا بکند. باید برای این کار آماده بود... انتظار معنایش این است. انتظار حرکت است؛ انتظار سکون نیست؛ انتظار رها کردن و نشستن برای اینکه کار به خودی خود صورت بگیرد، نیست. انتظار حرکت است. انتظار آمادگی است... . انتظار فرج یعنی کمر بسته بودن، آماده بودن، خود را از همه جهت برای آن هدفی که امام زمان علیه السلام برای آن هدف قیام خواهد کرد، آماده کردن. آن انقلاب بزرگ تاریخی برای آن هدف انجام خواهد گرفت. و او عبارت است از ایجاد عدل و داد، زندگی انسانی، زندگی الهی، عبودیت خدا؛ این معنای انتظار فرج است» (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه‌ی شعبان ۱۳۸۷/۰۷/۲۵)

۳_۵_ دعا برای ظهور امام

تردید نیست که دعا به همراه حرکت و فعالیت و در کنار امر به معروف و نهی از منکر، از عوامل نزدیک ساختن ظهور امام زمان علیه السلام است. دعاهاى زیادی در باب ظهور امام و ثواب انتظار رسیده است. یکی از دعاهاى که مؤمنان، آن را مى خوانند و تکرار مى کنند، دعای زیر است:

﴿اللّٰهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحِجَّةُ ابْنُ الْحَسَنِ، صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ عَلَى آبَائِهِ، فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ، وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عِيْنًا حَتَّى تَسْكُنَهُ اَرْضُكَ طَوْعًا وَ تَمَتَّعَهُ فِيْهَا طَوِيلًا﴾

در دعای «افتتاح» این شکایت تلخ و این دعای دلپذیر را می خوانیم:

﴿اللّٰهُمَّ اَنَا نَرْغِبُ اِلَيْكَ فِيْ دَوْلَةٍ كَرِيْمَةٍ تَعَزَّ بِهَا الْاِسْلَامُ وَ اَهْلُهُ وَ تَذِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَ اَهْلُهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيْهَا مِنَ الدَّعَاةِ اِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ اِلَى سَبِيْلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كِرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ اللّٰهُمَّ اَنَا نَشْكُو اِلَيْكَ فَقَدْ نَبِيْنَا- صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ- وَ غِيْبَةً وَلِيْنَا وَ كَثْرَةَ عَدُوِّنَا وَ قَلَّةَ عِدَدِنَا وَ شِدَّةَ الْفِتَنِ بِنَا وَ تَظَاهِرَ الزَّمَانِ عَلَيْنَا﴾ (دعای افتتاح در مفاتیح)؛ «خدایا! ما از تو امید داریم آن حکومت کریمی را برقرار سازی و به سبب آن اسلام و مسلمین را عزت بخشی و نفاق و اهل آن را ذلیل گردانی و ما را در آن، از دعوت کنندگان به طاعت خویش و از رهبران راه هدایت قرار دهی و کرامت دنیا و آخرت را به ما روزی فرما».

خدایا! از نبود پیامبرمان - که درود تو بر او و خاندانش باد- و غیبت ولی مان و فزونی دشمن مان و کمی عددمان و زیادی فتنه هایی که بر ما فرود می آید و ناسازگاری زمانه، به تو شکوه می کنیم (آصفی، ۱۳۸۳، ۶۷).

سخن رهبری: این، آینده قطعی شماست.

«ملت ایران به فضل پروردگار، با هدایت الهی، با کمکهای معنوی غیبی و با ادعیهی زاکیه و هدایت های معنوی ولی الله الاعظم ارواحن افاده خواهد توانست تمدن اسلامی را بار دیگر در عالم سربلند کند و کاخ با عظمت تمدن اسلامی را برافراشته نماید. این، آیندهی قطعی شماست. جوانان، خودشان را برای این حرکت عظیم آماده کنند. نیروهای مؤمن و مخلص، این را هدف قرار دهند» (بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده های شهدا ۱۳۷۶/۰۷/۲۹)

جمع بندی

انتظار در مکتب اسلام، تنها یک رویکرد عاطفی نیست؛ بلکه رویکردهای معرفتی، اجتماعی، اخلاقی و فردی را نیز شامل می‌شود. از این روی می‌توان، آن را همچون منشوری دانست که دارای تجلیات گوناگونی است؛ که عبارت است از چشم‌به‌راهی برای آینده‌ای که در آن ظلم و ستم و بی‌عدالتی‌ها نباشد و جهان از همه‌ی زشتی‌ها رهایی یابد و عدالت در سراسر جهان حاکم باشد. انتظار، امید به آمدن انسان کاملی است که جهان به وسیله‌ی او پر از عدل و داد شود.

فلسفه انتظار، دمیدن روح امیدواری و پایداری است. شیعه را در جریان زمان برای مقاومت پرورش داد و جامعه شیعی را از زوال نگاه داشت و تا امروز این عقیده عامل بقای شیعه و پایداری اوست. شیعیان که با وضعیت اسفبار حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس روبه‌رو شده بودند، اگر منتظر و آینده بین نبودند و اعتقاد به پیروزی حق و عدالت نداشتند، هرگز مقاومت نمی‌کردند و از دگرگون شدن اوضاع ناامید می‌شدند. اما بشارت‌های قرآن کریم و وعده‌های پیامبر اسلام ﷺ و اهل بیت (علیهم‌السلام)، سبب شد تا این عقیده، ریشه همه حرکت‌ها و نهضت‌های شیعه علیه باطل شود.

گریز از یأس و ناامیدی در جامعه‌ای که دین در آن نقش دارد و مردم منتظر فرج باشند تقویت روحیه و باعث ارزشمندی انسان است. که تکامل روحی با ایجاد انتظار کامل می‌شود. منتظر بودن، عامل پویایی و سازندگی در جامعه اسلامی است. مهمترین اثر فرج، نزدیک شدن ظهور حضرت صاحب الزمان (عجل‌الله‌تعالیه‌و) و حکومت حق و عدل الهی است. پیروزی هر انقلاب و هر فعالیت اجتماعی، به یک سلسله شرایط و موقعیت‌های عینی و خارجی بستگی دارد که بدون فراهم شدن آن شرایط نمی‌تواند به هدف خود برسد. انتظار، حلقه اتصال شیعه با امام معصوم است. تقویت روح امید، انتظار فرج و ارزشمندی انسان است.

منتظران راستین ظهور، بافضیلت‌ترین مردم همه زمان‌ها هستند که مهم‌ترین عامل موفقیت، در این روزگار می‌دانند و معتقدند، انسان می‌تواند همه عوامل تعالی و تکامل را در انتظار راستین جستجو نموده و به وسیله آن بر فراز آسمان معنویت به پرواز درآید، مهم‌ترین اثر انتظار فرج پویایی و سازندگی است که سبب نزدیک شدن ظهور حضرت صاحب الزمان (عجل‌الله‌تعالیه‌و) و حکومت حق و عدل الهی است. پیروزی هر انقلاب و هر فعالیت اجتماعی، به یک سلسله شرایط و موقعیت‌های عینی و خارجی بستگی دارد که بدون فراهم شدن آن شرایط نمی‌تواند به هدف خود برسد. انتظار، حلقه اتصال شیعه با امام ولایت و امامت، رکن اساسی مکتب تشیع است.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

کتاب فارسی:

- ۱_ آصفی، محمد مهدی؛ انتظارپویا؛ محمد تقی متقی، تهران: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، چاپ ۵، ۱۳۸۳ ه.ش.
- ۲_ پورسید آقایی، سید مسعود؛ تاریخ عصر غیبت، قم، آینده روشن، ۱۳۸۹ ه.ش.
- ۳_ تلافی، علی اکبر؛ فضایل المهدی، تهران، انتشارات نیک معارف، چاپ ۷، ۱۳۷۵ ه.ش.
- ۴_ حیدری، عزیز الله؛ انتظار و انسان معاصر، قم، کتاب جمکران، چاپ سوم، ۱۳۸۶ ه.ش.
- ۵_ حکیمی، محمدرضا؛ خورشید مغرب، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ ۲۳، ۱۳۸۱ ه.ش.
- ۶_ شیخ کلینی، محمد بن یعقوب؛ قائم آل محمد علیه السلام، تهران، صادق حسن زاده، ۱۳۸۵ ه.ش، ج ۱.
- ۷_ صافی گلپایگانی، لطف الله؛ منتخب الاثر، تهران، مکتبه الصدر، بی تا، ج ۱.
- ۸_ طوسی، محمد بن حسن؛ ترجمه کتاب الغیبه، مجتبی عزیزی، قم، مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۷ ه.ش.
- ۹_ گل محمدی آرمان، فریده؛ رسالت جهانی حضرت مهدی علیه السلام، قم، دارالنشر اسلامی، چاپ ۷، ۱۳۸۴ ه.ش.
- ۱۰_ مجتهدی سیستانی، سید مرتضی؛ انتظار، تهران، نشر الماس، ۱۳۸۶ ه.ش.
- ۱۱_ مجلسی، محمد باقر؛ بحار الانوار، تهران، کتابخانه مسجد حضرت ولی عصر علیه السلام، حجه الاسلام سید ابوالحسن موسوی همدانی، ۱۳۶۳ ه.ش، ج ۲۵.
- ۱۲_ مطهری، مرتضی؛ قیام و انقلاب مهدی، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۳ ه.ش، ج ۱.
- ۱۳_ معین، محمد؛ فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۱ ه.ش، ج ۱.
- ۱۴_ مکارم شیرازی، ناصر؛ تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب اسلامی، ۱۳۷۰ ه.ش، ج ۷.

- ۱۵_ موسوی اصفهانی، محمدتقی؛ مکیال المکارم، حائری قزوینی، تهران، انتشارات بدر، ۱۳۷۴ ه.ش، ج ۲.
- ۱۶_ موسوی خمینی، روح الله؛ صحیفه نور، تهران، انتشارات سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ ۲، ۱۳۶۹ ه.ش، ج ۷.

کتاب عربی:

- ۱_ صدر، محمد؛ تاریخ الغیبة الكبرى، لبنان، نشر دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۲ ه.ق، ج ۱.
- ۲_ مرتضی زبیدی، محمد بن محمد؛ تاج العروس من جواهر القاموس، لبنان، نشر دارالفکر، ۱۴۱۴ ه.ق، ج ۷.
- ۳_ مصطفوی، حسن؛ التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸ ه.ش.

سایت:

Khamenei.ir